

Durant el mes d'agost EL TEMPS presentarà en quatre reportatges el testimoni d'alguns viatgers que van recórrer les nostres terres i van deixar escrites les seues impressions. Són apunts que ens permetran comprovar com érem vistos per aquells visitants àvids de noves informacions. Començarem per la visió d'un diplomàtic francès que va viure el conflictiu inici del segle XVIII

Entre la diplomàcia i la curiositat

El 1710, enmig de la guerra de Successió al tron espanyol, un inquiet viatger francès arribà al port de Barcelona des de les llunyanes terres de Turquia. El seu nom era Aubry de la Motraye i, aparentment, només el menava la curiositat.

El 1710, les tropes angleses van reconquerir la ciutat de Saragossa per al bàndol austriacista. Un diplomàtic francès al servei del rei de Suècia arribà a Barcelona per entrevistar-se amb els generals anglesos.

Aubry de la Motraye havia nascut l'any 1674 i després de rebre una acurada educació cortesana a la seua França natal, va entrar al servei del rei Carles XII de Suècia. Durant vint-i-sis anys va viatjar per Europa, Àfrica i Àsia en dues expedicions iniciades els anys 1697 i 1718. Moltes de les seues experiències i observacions van quedar retratades en un conjunt de llibres, el llarguíssim títol del qual no deixa gaires dubtes sobre el contingut dels volums. Diu així: *Viatges del senyor A. de la Motraye a Europa, Àsia i Àfrica, en els quals es troben una gran varietat d'investigacions geogràfiques, històriques i polítiques sobre Itàlia, Grècia, Turquia, Tartària, Crimea i Nogaia, Circàsia, Suècia, Lapònia, etcètera, amb observacions instructives sobre els usos, costums, opinions, etcètera, dels pobles i els països per on l'autor ha viatjat; i les particulars notables referents a les persones i els autors distingits d'Anglaterra, de França, d'Itàlia, de Suècia, etcètera, com també les relacions fidedels d'esdeveniments considerables ocorreguts durant més de XX-VI anys que l'autor ha emprat en els seus viatges; com de la revolució de Turquia i el destronament del darrer soldà, de la guerra entre els turcs i els russos, i de la pau conclusa sobre el Pruth, on l'autor hi era present; dels assumptes i de la conducta del difunt rei de Suècia a Bender, i durant els quatre anys que*

ha estat a Turquia; del seu retorn a Suècia i de les seues campanyes a Noruega, de la seua mort i dels canvis que hi hagué després.

Els volums van ser publicats a l'Haia en francès, per l'empresa T. Johnson & J. van Duren, però prèviament, quatre anys abans, havia aparegut una versió en anglès, que era una traducció directa dels manuscrits de De la Motraye i amb la qual ell no hi estigué mai d'acord. De la Motraye desenvolupà al llarg de la seua agitada vida uns importants serveis diplomàtics, especialment durant les seues llargues estades a Turquia, on representava la corona sueca. L'imperi de la Sublim Porta, que havia estat un dels estats més poderosos del món, patia una decadència imparable, controlada molt de prop pels estats occidentals, que movien les seues influències polítiques i militars per traure'n tot el profit possible.

Enmig d'un ambient sempre amenaçat per la guerra i l'enfrontament, Aubry de la Motraye es mou amb desimboltura i encara troba temps per a dedicar-se a la seua gran passió: l'arqueologia i, en especial, la numismàtica. En els seus textos, ens conta sovint com es dedica a realitzar "excavacions" —que avui resultarien més aviat expedicions de rapinya— a la recerca de medallons, inscripcions i altres mostres de l'antiguitat que, segons

ens conta, ell va trobar per primera vegada.

Una visita breu en un temps trasbalsat. La visita de De la Motraye a Catalunya es va realitzar l'any 1710 enmig de les profundes convulsions de la guerra de Successió, que enfrontava

els partidaris del rei borbó Felip V i els de l'arxiduc Carles III d'Àustria. El relat del seu pas per casa nostra es troba en el capítol XXI i comença a la ciutat turca de Pera, des d'on parteix en un quetx, un petit i lleuger vaixell de vela, que s'ha unit a un comboi militar anglès que porta queviures i altres materials per a les

forces austriacistes.

En aquell any, els exèrcits partidaris de l'arxiduc Carles d'Àustria, amb els reforços de les tropes britàniques i alemanyes, havien començat el que semblava una forta reacció contra la victòria borbònica d'Almansa, esdevinguda el 25 d'abril del 1707. Com és sabut, Catalunya, les Illes, Aragó i el País Valencià havien optat per donar el seu suport als austriacistes després de comprovar l'escassa predisposició dels borbons a mantenir els furs i les llibertats de què disposaven els territoris de l'antiga corona catalanoaragonesa. Després d'unes reeixides campanyes, dirigides a les terres valencianes pel mític general Joan Baptista Basset, els austriacistes van començar a perdre terreny. El suport de França i dels pobladors de Castella, atiat pels francesos contra una suposada amenaça catalana, era més fort que la sempre dubitativa ajuda dels anglesos i els alemanys a les irregulars tropes de maulets, que lluitaven en el bàndol de l'arxiduc. La batalla d'Almansa significà la presa de

»»»»

De la Motraye desenvolupà uns importants serveis diplomàtics, especialment durant les seues estades a Turquia on representava la corona sueca.

Sovint es dedica a realitzar "excavacions" —més aviat expedicions de rapinya— a la recerca de medallons i inscripcions.

EL TEMPS

l'antic regne de València per les tropes borbòniques i l'inici d'una duríssima repressió contra el bàndol vençut així com la derogació dels furs i les lleis tradicionals valencianes. Però al nord, Catalunya continuava resistint i una nova injecció de tropes alemanyes i angleses va permetre a l'arxiduc iniciar una recuperació cap a Aragó que prompte es revelaria com un pur miratge.

De la Motraye va arribar a Barcelona el 18 d'agost del 1710 i en va partir el dia 3 de setembre. Del seu relat no es pot inferir quin va ser en realitat el mo-

“Els barcelonesos no deixaren de mantenir-se en l'obediència al rei d'Aragó fins al 1640, quan la ciutat de Barcelona, va ser reduïda.”

ra fins a Barcelona, l'estol del viatger francès hagué de desviar-se cap a un port proper a la ciutat de Tunis anomenat, per ell, Gallipia i, probablement, molt proper a l'actual Hammamat. En aquell port, De la Motraye realitzà algunes gestions en cerca de monedes

tiu del viatge, però tenint en compte que s'entrevista a Saragossa amb el general britànic Stanhope –que acabava de recuperar la ciutat per a l'arxiduc–, tot apunta a una missió diplomàtica d'alt nivell.

Revista a les defenses de la ciutat.

Des de Pe-

antigues, la seua gran passió: “Vam anar a passejar i menjàrem i ens emportàrem d'aquells fruits (magranes i figues) tants com volguérem, i férem un petit obsequi als jardineros. Els vaig preguntar si no trobaven algunes vegades velles monedes de coure en la terra i en les ruïnes dels edificis antics. Em van respondre que sí, i que ordinàriament portaven les d'or o plata als cofres, i les de bronze als calderers de Tunis. Els vaig dir que si en tenien alguna o si sabien qui les tenia, que els les pagaria millor que aquells obrers que les compraven a pes, i que fins i tot les de coure m'acomodarien tant com les d'or o plata. Em van replicar que no en tenien i que no sabien on n'hi havia.”

Però l'ham llançat pel francès no va trigar a capturar unes preses. “Però dos moros joves, animats per l'ofertament que els vaig fer de pagar-los els seus treballs, se'n van anar a buscar-les a ca-

ció en temps més propers a nosaltres, i l'atribueixen a Almícar Barca, capità cartaginès, que la va reparar dos-cents trenta anys abans de l'era cristiana." Després d'una breu menció a la resta de la història, el viatger concreta la situació actual: "Els barcelonesos no deixaren de mantenir-se en l'obediència al

rei d'Aragó fins al 1640, quan la ciutat de Barcelona, amb tot Catalunya, va ser reduïda, després d'un setge de quinze mesos, sota la casa d'Àustria, a la qual va obeir fins que, havent mort el rei Carles II, d'aquesta família, sense fills, va tenir la sort que es coneix de passar pel seu testament a la casa de Borbó, en la persona del duc d'An-

jou, sota el nom de Felip V. Però, havent-la arrabassat els anglesos per a l'arxiduc d'Àustria, que portava el nom de Carles III, l'obeïa aleshores amb bona part dels estats d'Espanya."

De la Motraye passa directament a realitzar un succinta descripció de Barcelona, on destaca, sobretot, l'estat de les defenses de la ciutat, molt malmeses després del bombardeig per l'armada anglesa realitzat l'octubre del 1705, amb el

qual la ciutat es va unir al bàndol "maulet": "Aquesta ciutat està envoltada de bones fosses i de muralles prou bones, que mostren nombrosos senyals de canó, amb els quals s'han vist sovint atacades. Hi ha diversos edificis en el seu recinte que mereixen ésser vistos,

com la catedral, el bisbat, l'hospital, l'ajuntament i nombrosos palaus, la major part acompanyats de bells jardins. No té més que un petit port, anomenat moll, que no es prou espaciós ni prou profund per totes bandes per a un gran nombre de vaixells. Per això, ordinàriament, no hi ha més que alguns

petits vaixells mercants, galeres i barques, que s'hi retiren.

"La rada que regna davant és vasta i de bon ancoratge; però quan vénen els vents del nord i del sud, hi van a bufar un poc violentament, agiten extraordinàriament els vaixells que hi són ancorats, com s'esdevenia aleshores amb una part de la

flota britànica."

La visita a la ciutat va ser força breu i, com hem dit, dirigida bàsicament a conèixer detalls, com les defenses i el port, d'interès estratègic i militar. Per això no resulta gens estrany que, ràpidament, De la Motraye es dirigira cap al castell de Montjuïc, aleshores la peça clau per al domini de Barcelona: "Després d'haver vist la ciutat, vaig visitar Montjuïc, que es veu a mà esquerra

en entrar i que avança en forma de promontori. El castell o fort que porta el seu nom i que regna sobre la seua cimera està avantatjosament situat. Les ruïnes causades per les bombes angleses, que amb la intrepidesa del comte de Peterborough,

>>>>

ses d'uns altres jardins i parents més llunyans. Em van venir a buscar a bord del Winchelsea tres o quatre hores després, i em van portar a uns altres tres moros, un dels quals en tenia vuit, el segon nou i el tercer divuit. Sobre una d'aquestes es reproduïa Escipió l'Africà, de plata." De la Motraye es va quedar amb totes les monedes de coure per només "quatre nasirs, petita moneda que a penes equival a deu sous de la nostra", i a més va vendre la de plata al duc de Devon, per dotze guinees.

Des de Tunísia, amb vent favorable, el Winchelsea va fer camí cap a Barcelona. En el seu relat, De la Motraye passa una ràpida revista a la història de la ciutat, tot començant per la seua fundació: "Aquesta ciutat deu, segons els antics, la seua fundació a Hèrcules l'Egipci, que la va fundar mil sis-cents setanta-vuit anys abans de l'era cristiana; però alguns busquen aquesta funda-

"[Barcelona] no té més que un petit port, anomenat moll, que no es prou espaciós ni prou profund per totes bandes per a un gran nombre de vaixells"

"[Barcelona] està envoltada de bones fosses i de muralles prou bones, que mostren nombrosos senyals de canó, amb els quals s'han vist sovint atacades"

l'havien arrabassat al rei Felip, encara no estaven reparades. Treballen allí per les ordres del rei Carles III, avui emperador, sota el nom de Carles IV, a fi de posar-lo en estat de resistir les bombes i el canó." No cal recordar que les reparacions no estigueren preparades a temps i que les muralles de la ciutat que De la Motraye considerava tan bones tenien molts punts febles que els exèrcits borbònics aprofitaren durant el decisiu setge a la ciutat que es va fer al setembre del 1714, només quatre anys després de la visita del francès.

Entre "magatzems de puces".

Després de reproduir algunes teories sobre l'origen del mot Montjuïc i de fer el comentari —que avui sembla, com a mínim, curios— que "quan el dia és bo, s'hi pot veure Mallorca, que està allunyada quaranta llegües", De la Motraye ens explica el seu viatge cap a Saragossa, a la recerca de les tropes angleses que havien expulsat els exèrcits borbònics.

"Vam eixir el dia 20, i com dèiem en el camí que érem els expressos del comboi del forment destinat per a l'exèrcit, trobarem a tot arreu cavalls bons, o millor, mules, que són les muntures més corrents en aquest país, tant com a Portugal, per ser més segures per a les muntanyes i congostos que s'hi troben." En el camí, el grup del francès es trobà amb el correu que portava a Barcelona la bona nova de la victòria austriacista. "Nosaltres arribarem a l'exèrcit el 22, de bona hora. El trobarem acampat prop de Saragossa, part en una eminença, part en un pla molt agradós que regna entre l'Ebre i la ciutat, on el rei Felip hi era abans de la batalla. Vam anar a retre els nostres

EL TEMPS

Felip V

deures al general Stanhope, que ens va rebre amb aquella afabilitat corrent en la noblesa britànica, sobretot en aquella que ha viatjat. Com el meu company li presentà els seus despatxos, amb un bon sable turc que li enviava el cavaller Sulton, el general va dir, somrient: "Si haguéreu portat aquest sable dos dies abans, hauria tingut una bella ocasió per a provar la seua bondat." L'arxiduc es trobava en aquell moment a Saragossa i havia presenciat directament l'escenari de la batalla. Segons conta De la Motraye: "El rei Carles III, que havia donat als generals del seu exèrcit una magnífica festa la nit després de la batalla, en la tenda del seu competidor

el rei Felip, i que a continuació havia passat la nit sota la seua, s'allotjava a la ciutat, que al punt s'havia rendit a la seua discreció, amb la ciutatella." Després d'haver passat uns dies a Saragossa, el nostre viatger va mamprendre cap a Tarragona, sense dubte atret pel seu heroic passat romà i, tal vegada, pels

possibles records que hi poguera trobar. La visita, però, va resultar del tot decebedora: "Ens posàrem el 24 en camí cap a Tarragona. Viatjàrem nit i dia, o quasi, perquè els allotjaments que hi ha arreu del camí són molt dolents, tant que als llits els podem anomenar veritables magatzems de puces i de bestioles encara pitjors, i no ens convidaven a fer-ne ús. Hi arribarem el 26.

"No vaig romandre a la ciutat més que fins al dia 28, temps que em va bastar per veure el que hi ha de més notable, que és ben poca cosa. Té una universitat poc sovintejada, i amb col·legis malament construïts i descurats. Les seues esglésies són poc agradables, però molt riques en utensilis sagrats i d'altres ornaments estrangers; en una altra paraula, no és recomanable més que per la seua antiguitat, perquè ha estat fundada pels escipions i ha donat el seu nom a l'Espanya Tarraconense."

Una visita a Montserrat. La pobra impressió que va oferir la ciutat dels escipions a De la Motraye el va fer tornar ben aviat a Barcelona, però en arribar es va involucrar ràpidament en un altre viatge. "El fill del meu hoste estava aleshores a punt d'eixir cap a Montserrat, d'on volia tornar en tres o quatre dies. Em va alabar la santedat i les rareses d'aquell lloc, que em feia considerar una de les meravelles del món.

"Un principi de reconeixement per als favors de la Mare de Déu, a la qual atribuïa la curació d'una malaltia que era, deïa, incurable per l'art humà, el feia mamprendre aquella jornada. Com que jo sempre era a punt per viatjar, vaig prendre fàcilment la resolució d'acompanyar-lo a aquell *Agios Athos*, on arribarem el 7 de setembre."

El bagatge previ que De la Motraye arrossegava en la seua llarga sèrie de viatges, el va permetre de comparar Montserrat amb un altre paisatge conegut, Grècia, en una comparança que des d'aleshores s'ha repetit en molts altres autors i ha arribat a convertir-se en un tòpic. "És incomparablement més

"Els allotjaments que hi ha arreu del camí són molt dolents, tant que als llits els podem anomenar veritables magatzems de puces i de bestioles encara pitjors"

L'arxiduc Carles entrant a Dènia

escarpat i menys fèrtil que el de Grècia. És una roca àrida, quasi perpètua, o millor, un munt de roques reunides, entre les quals es troben pocs intervals passadament agradables. La Verge té una església acompanyada d'un monestir. Aquesta església és de les més ben situades. [...] Diuen que aquesta estàtua [la de la mare de Déu de Montserrat] va ser trobada allí miraculosament, o sense que sapigueren qui o com havia estat duta. És una bella peça d'escultura. Un religiós d'un monestir annex a l'església em digué que era obra dels àngels i no dels homes. No obstant això, n'he vist algunes fetes per la mà dels homes que eren incomparablement més belles, però no vaig trobar oportú de dir-li-ho. L'adornen magníficament

els dies de festa, sobretot quan és la seua. Té aleshores una cort tan nombrosa de suplicants que l'església resulta, diuen, massa petita per a contenir-los tots a un temps. Aquella església és més notable pels seus ornaments aliens, com adornaments d'altar, creus, candelers, llànties d'argent, exvots, etc., que no per la seua construcció. Dic el mateix d'una capella consagrada a

Sant Miquel, número 2. Hi ha fins a dotze ermites que són com unes tantes

grutes o cabanes llaurades en el si o sobre les puntes d'aquell muntó de roques. [...] Hi ha indulgències unides a aquells llocs, o millor, a l'esforç de pujar-hi que no és una fatiga petita per als que no tenen més que curiositat; però la devoció dels zelosos pelegrins els suavitzava aquesta fatiga."

>>>>

*"És una bella peça
d'escultura
[la Mare de Déu
de Montserrat].
Un religiós
em digué que
era obra dels
àngels
i no dels homes"*

JAUME SELLART

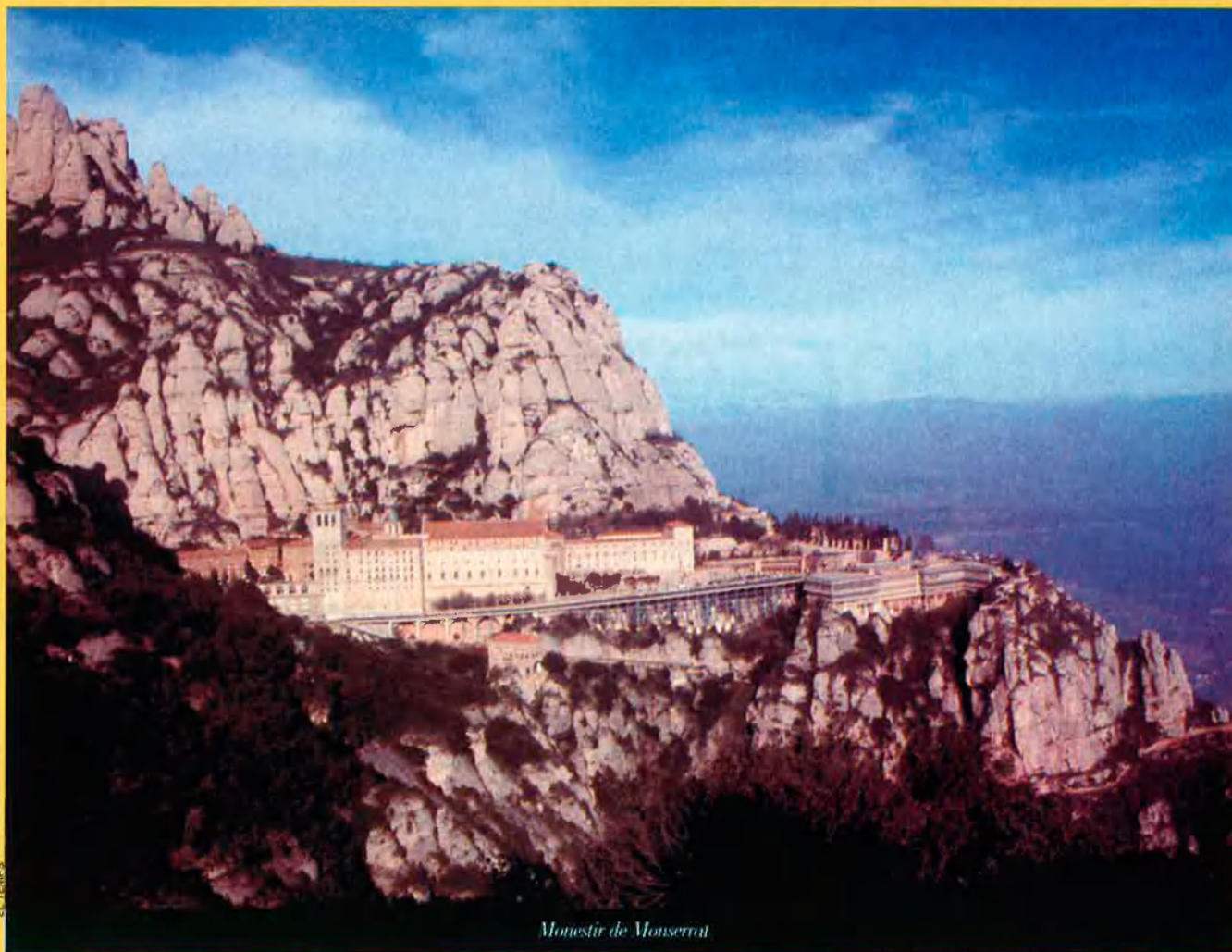
Ciutat Vella i catedral de Tarragona

Tempesta i febre a Maó. Pocs dies després, el 3 de setembre. De la Motraye abandonà definitivament Catalunya i va partir a bord del Worcester en direcció a Gènova. Al mateix vaixell hi havia el coronel Harrison, que era un enviat del general Stanhope per dur a Anglaterra —evitant els ports en mans dels borbons— les notícies de la presa de Saragossa. Però la fortuna faria que el diplomàtic francès tornara a casa nostra, en aquesta ocasió a Maó, després d'un accidentat periple pel Mediterrani. En efecte, després de visitar Gènova i Alexandria, De la Motraye es va traslladar a Trípoli, on va contraure unes fortes febres que el van fer atemorir-se i buscar per tots els mitjans algun vaixell que el poguera dur a França. La

situació de guerra entre francesos i anglesos per la successió del tron a Espanya havia implicat tot el Mediterrani i era molt complicat trobar vaixells amb la destinació requerida pels viatgers. Des de Trípoli, un capità anglès va aconsellar De la Motraye de partir cap a Lisboa, port atlàntic i neutral, on podria trobar algun passatge cap a França. Malgrat la gran marrada que això implicava, el francès

“Vaig quedar encantat a l'endemà de matí per la bellesa del port [de Maó], profund i prou extens per contenir més de cent vaixells de guerra”

ho va acceptar, però en eixir del port llibi, una forta tempesta obligà el seu vaixell a buscar refugi en un port alternatiu. La nau es va desviar cap a Maó i hi arribà a mitjanit. “Vaig quedar encantat a l'endemà de matí per la bellesa del port, profund i prou extens per contenir més de cent vaixells de guerra. És tot el que aquell petit regne, avui sota la dominació britànica, té de considerable. El ter-

Monestir de Montserrat

reny és poc fèrtil, segons totes les relacions. Un vaixell del fort de Sant Felip vingué a examinar-nos i no s'aproximà a nosaltres més del que era necessari per posar un oficial a l'abast per preguntar-nos d'on veníem. Després de saber-ho, ens va prohibir baixar a terra." La notícia que una epidèmia s'havia apoderat de Trípoli corria per la Mediterrània i les autoritats angleses estaven disposades a evitar que arribara també a Menorca. Afortunadament per a De la Motraye, les seues febres ja havien minvat i no es repetiren quan començà de nou una altra singladura cap al port aliat de Gibraltar. Ells i les seues monedes encara rodarien molts anys pel món.

Jordi Sebastià ■

Port de Maó

PRATS I CAMPS